

(Нови Репортер, 27. 5. 2009)

Прошлонедјељна посјета потпредсједника Сједињених Америчких Држава Џозефа Бајдена Сарајеву, Београду и Приштини протекла је уз снажан набој, присутан на неколико овдашњих јавних сцена. Те тензије имале су различите предзнаке, па се у Сарајеву и Приштини могла регистровати еуфорија и ишчекивање, док је у Републици Српској и главном граду Србије била примјетна дистанца, па и огорченост. Наравно, обје перцепције имале су мотиве у противрјечним сјећањима на дио политичке каријере Џозефа Бајдена везан за деведесете године прошлог вијека. На почетку разговора за «Нови Репортер», политички аналитичар и сарадник вашингтонске консултантске фирме «TSM Global Consultants» Обрад Кесић осврнуо се на специфичну тежину коју у америчком политичком систему има функција потпредсједника Сједињених Америчких Држава: «Наравно, место потпредседника САД јесте важно, потпредседник је други човек америчке владе. Имамо више примера да је тај потпредседник постао председник, највише због трагедија у америчкој историји, тако да та позиција није небитна. Многи мисле да је функција потпредседника резервисана за човека који ће углавном да иде на сахране и свечане догађаје и да представља администрацију од пријема до пријема. Али, ми добро знамо да је, рецимо, у администрацији Џорџа Буша млађег место потпредседника можда било важније и од улоге председника, јер је г. Чејни у великој мери утицао на најважније одлуке председника Буша, а неки би чак цинично приметили да је он у суштини и одлучивао и да је председник Буш то и желео, зато што није био комфоран да се бави спољном политиком и војним питањима. Када је реч о г. Бајдену, знамо да је он и постао потпредседник на бази тога што је у широј јавности у Америци виђен као један од најбољих стручњака за спољну политику у Сенату. У моменту када се одлучивало ко ће да буде потпредседник, десио се рат између Грузије и Русије. Тадашњи кандидат демократа, Барак Обама, имао је велике проблеме у јавности због једног саопштења које су многи оценили као неодлучно и благо. Нашао се у дефанзиви поводом те кризе, а Обамин главни политички стратег Дејвид Акселрад касније је признао да је управо зато и донесена одлука да Бајден постане потпредседнички кандидат».

Нови Репортер: У којим координатама се Џозеф Бајден креће данас, као потпредсједник САД?

Кесић: Сада имамо једну администрацију пуну људи – брендова у области спољне политике. Сви они су познате и утицајне личности у том домену, од Хилари Клинтон и Ричарда Холбрука у Стејт департменту, преко ранијег заменика саветника за

националну безбедност у Клинтоновој администрацији Џила Стајнберга, до актуелног саветника за националну безбедност генерала Џејмса Џонса и самог потпредседника Бајдена. Ту нема превише простора и сада је на сцени «борба за територију», тако да се потпредседник налази у чудној ситуацији. Када је прихватио да буде потпредседник, он је мислио да ће да има две важне улоге у Обаминој администрацији. Прво, очекивао је да ће да гради подршку за иницијативе Беле куће у Конгресу и међу својим бившим колегама у Сенату. Друга улога била је баш у сфери спољне политике. У овом моменту, за њега нема места нити у тој политици према Конгресу, нити у спољној политици. Мислим да је посета Балкану била његов покушај да поново постане релевантан у администрацији САД, да покаже да има вредност и снагу, односно, да створи већи простор за себе и да дефинише властиту улогу у администрацији.

У сарајевском говору, Бајден је инсистирао на тези да се САД противе дезинтеграцији Босне и Херцеговине, али и да не траже промјену њене двоентитетске унутрашње организације. Ако то схватимо као подршку за статус кво, гдје се онда може пронаћи простор за промјене, које су такође биле доста заступљене у његовој реторици?

Пре свега, јасно је да су очекивања од Бајденове посете била нереална, посебно када је реч о неким политичким факторима у Сарајеву, који су веровали да ће се с доласком Џозефа Бајдена америчка политика поново вратити на курс из деведесетих година, када су Бошњаци имали стопроцентну подршку САД. Та подршка је утицала на политику у БиХ после Дејтона, до те мере да је тај споразум прошао кроз фазу значајне ревизије, која није била предвиђена у самом уговору, где се ствара централизована Босна, уз формирање низа заједничких институција без дејтонског утемељења. Међутим, ми добро знамо да је не само у БиХ, него у свим земљама које имају врло сложену ситуацију са односима више народа и религија, то решење неприхватљиво. Такав модел изазива више сукоба, него што их решава. У суштини, дух Дејтона јесте био да Босна мора да се изгради на бази федерализма, а то што се у једном периоду одустало од федерализма отворило је низ проблема.

Садашња политичка реалност у БиХ је таква да се више не могу наметати важне одлуке, као што је то некада рађено. Због проблема које Америка има у области економије, због рата у Ираку и Афганистану и низ других важнијих питања у спољној политици САД, али и Европске уније, не постоји политичка воља да се користе те радикалне мере из Дејтонског споразума посредством високог представника у Босни и Херцеговини. То значи да решења морају да се траже у сарадњи са локалним лидерима. Међународна заједница је данас ту да их мотивише, да их, ако треба, некада и притисне, али да не одлучује. Такву еволуцију смо имали у последње две године.

У коликој мјери је Вашингтон спреман да уважи ту еволуцију у БиХ, имајући у виду гарнитуру која је дошла на власт на посљедњим предсједничким и парламентарним изборима у САД?

У Америци се, нажалост, у последњих шест месеци, са доласком нове администрације, поготово потпредседника Бајдена и државног секретара Хилари Клинтон, створила једна атмосфера с амбицијом да се врати стара политика, где ће Америка да користи мишиће и да поново натера ЕУ да намеће решења. При томе се има у виду ранија ситуација, када су српски полтичари на овом простору били доста слаби и када су могли једноставно да се контролишу преко мера високог представника. Сада се због тога створила једна атмосфера која је поготово у Сарајеву искориштена да се створи очекивање да је појава г. Бајдена почетак нове фазе америчког лидерства на овом простору, да ћемо се онда поново вратити на то да се БиХ гради на принципу централизоване државе. Символика која је пратила посету г. Бајдена говори да се америчка спољна политика, у суштини, није много изменила, не само у односу на Бушову, него и на Клинтонову администрацију. Наравно, постоји јака подршка идеји да Босна остане јединствена, као и да БиХ и све земље западног Балкана морају да уђу у ЕУ и НАТО. Али, шта се променило? Ново је то да нису спремни да користе радикалне мере да би остварили њихову визију како Босна и Херцеговина треба да изгледа. Сада су се вратили на став да се то мора десити на локалном нивоу, преко преговора и компромиса. Мислим да то отвара можда најреалнију шансу за опстанак БиХ.

Да ли то значи да више није у оптицају замисао о смјенама премијера РС Милорада Додика и бошњачког члана Предсједништва БиХ Хариса Силајџића, будући да су се Бајденови сусрети с њима одвијали у прилично релаксираним околностима?

Мислим да је то био само механизам преко кога се пробало да се утиче на америчку администрацију. Већ дуже време у Америци постоји један јак лоби, који има више циљева. Ту су умешани разни људи и структуре, али су јединствени у вези с главним циљем – да Америка опет мора да се врати на улогу лидера на овом простору. Како су пробали да их убеди? Ту су морале постојати неке тачке мотивације према новој администрацији. Први аргумент је био да је у БиХ кризни моменат, да смо овде малтене на ивици новог рата. Због тога је кренула и кампања у «Њујорк тајмсу» и другим медијима, уз стварање слике да се сви поново наоружавају, да се формирају паравојне формације, да се ништа добро не дешава у БиХ, да све иде уназад. Преко тога су хтели да кажу да Босна и Херцеговина нема капацитет да се сама избори са тешким изазовима. Онда, уз то иде и прича да није довољно да се Америка врати на овај простор, него да мора да унапред има нека решења, припремљена за наметање, зато

што овдашњи политичари нису зрели да доносе одлуке, него да су они извор проблема. Када је све то састављено, требало је да се нађу примери - који су то политичари? То се мења на овом простору, неко некада буде добар момак, а неко лош момак. Некада иста особа може да буде и добар и лош момак. Због тога смо у последње време имали покушаје да се створи утисак су сви проблеми везани за две особе - Милорада Додика на српској страни и Хариса Силајџића на бошњачкој страни.

Какве су им карактеристике приписиване?

У суштини, то није било искрено. Њима није толико сметао Силајџић, колико им је сметао Додик. Јер, Харис је направио највећу штету том лобију који има визију каква би Босна требало да буде зато што је управо он блокирао такозвани априлски пакет уставних амандмана у БиХ пре неколико година. Али, њега нису видели као велику опасност, зато што Силајџић ипак нема толико сигурну позицију у бошњачком бирачком телу, мада је и даље прилично јак у том сегменту. С друге стране, Милорад Додик је урадио нешто ново на овом простору, што је кључ целе приче. Показао је да политика наметања, која се проводи кроз радикалне мере високог представника, једино може да успе ако локални политичари прихвате те одлуке. Значи, локални политичари су све ово време учествовали у доношењу тих одлука, јер су их прихватили. Дакле, високи представник донесе одлуку да је неко готов, да се мора повући са своје функције и ту не буде никаквих консеквенци. Тај се повуче, уз неко реторичко негодовање, али се, у суштини, сарађује са том одлуком, која се испуњава будући да је људи прихватају. Када се појавио Додик у овом мандату, ситуација се променила. Он је први рекао: «Ако ја кажем нећу, шта онда? Ја нисам спреман да прихватим то, јесте ли ви спремни». У суштини, одговор на то био је, а и сада је – да нису спремни. Јер, последице су много јаче, ризик по њихове интересе много је већи, ако нема сагласности жртве. То је велика промена у менталитету, која је променила и однос снага, до те мере да ми сада имамо високог представника који де факто не може да користи бонска овлашћења, на онај начин како их је користио када није постојала другачија политичка воља.

Колика је могућност да се у будућности појави специјални амерички изасланик за западни Балкан, као робусна замјена за високог представника у БиХ?

За сада не постоје индиције да ће администрација да се определи према томе. Мислим да би то била јако лоша и штетна одлука за америчку администрацију. Не можемо да гледамо Босну и Балкан мимо контекста целокупне америчке спољне политике и државних и националних интереса. Постоје два приоритета у спољној политици САД, дефинисана у досадашњем току мандата председника Обама и већ видимо да се доста

ради на томе. Прва велика и можда најважнија промена у спољној политици Америке јесте такозвано рестартовање односа са Русијом. Ова администрација заиста жели не само да изгради боље односе са Русијом, него да изгради једно партнерство, јер су видели у Русима једног од највећих могућих партнера, не само у вези с питањима Ирака и Афганистана, него и поводом низа других питања, од Северне Кореје до Ирана. Друга промена је настојање Обамине администрације да изгради много здравије односе и бољу сарадњу са ЕУ. У прилог томе иде и ово што се десило са посетом г. Бајдена, која мора да буде усмерена према та два важна циља. Осим тога, мора да се узме у обзир и оно што сам означио као његов лични циљ и мотивацију за ту посету. Када се то састави, онда знамо да ће ти који су очекивали велики преокрет у америчкој спољној политици да се разочарају, зато што Америка не може да направи велики преокрет, а да не уђе у сукоб и са Русима и Европском унијом.

Како оцјењујете чинџеницу да изјаве Џозефа Бајдена и Хавијера Солане током посјете БиХ нису баш биле компатибилне?

Упадљива је једна тачка где су они отишли у потпуно различитим правцима. Г. Бајден је у свом говору изразио забринутост зато што се малтене ништа добро не дешава у последње две године, зато што је порасла националистичка реторика до те мере да прети будућем напретку итд. Солана истог дана у посети ЕУФОР-у говори о томе да БиХ има једну конзистентност у напредовању, да је било доста прогреса, да га има и сада, али се не иде довољно брзо.

Значи, ситуација у БиХ, са Соланиног становишта, не подудара се са Бајденовом проценом да се овде иде уназад, што је велика разлика. То значи да америчка администрација, ако прихвати перцепцију о великој кризи у БиХ, коју у јавном мњењу ствара лоби о коме сам говорио, онда мора да прихвати и све што иде уз то - да је ЕУ крива и одговорна за ту кризу у великој мери. Али, у овом моменту, то не одговара америчким интересима, тако да је Бајден урадио оно што је једино могуће по дефиницији интереса које имају са Европском унијом. Значи, имао је поруку подршке основним елементима политике коју су изградили Оли Рен и Хавијер Солана. Вероватно сте видели тај њихов документ, који садржи смернице ЕУ. То што смо ми чули од г. Бајдена у великој мери подржава оно што је изнесено у том документу.

Послије састанка са Бајденом, премијер РС Милорад Додик изјавио је да БиХ, што се њега тиче, може сутра да уђе у НАТО. Може ли наглашена заинтересованост потпредсједника САД да БиХ уђе у НАТО постати крупан камен неслагана Бањалуке са Београдом, који је прокламовао војну неутралност, као и са Москвом, која је већ

дуже вријеме у затегнутим односима са НАТО-ом?

Мислим да су мало претеране те шпекулације око значаја односа НАТО-а и Русије на Балкану. Сматрам да политичари са овог простора прво треба да гледају сопствени интерес. Већ дуже време, бавим се питањем проширења НАТО-а и потенцијалног уласка балканских земаља, са изузетком Словеније, у ту алијансу. Радио сам као консултант за један пројекат који је финансирала америчка влада преко Министарства одбране, у вези с реформом војске Албаније, Македоније и Словеније, у контексту припрема за улазак у НАТО. Ја од тог дана држим исту позицију - осим у случају Словеније, НАТО је један луксуз који земље западног Балкана не могу себи да приуште. Људи не размишљају о томе да са чланством у НАТО-у долазе велике обавезе и трошкови. Једини који су направили студију колико би то коштало јесу Пољаци. Они су проценили да је цена њиховог уласка у НАТО била између 2,2 и 3,5 милијарде долара. Те паре су отишле из њиховог буџета и нису биле усмерене само на реформу војске. На њих је вршен велики притисак да морају да обнове опрему и да је купују од војне индустрије Запада, како би се могли ускладити са НАТО - системом.

Овдје је раширено увјерење да из НАТО-а новац стиже у буџет, а не одлази.

То је потпуно погрешно. Мислим да је реална минимална цена уласка у НАТО - милијарду долара буџетских средстава. Онда постављам питање - да ли је то најпааметнији начин да се користе та средства? С друге стране, то није ни довољно да се испуне сви услови за приступање НАТО-у. Сада имао ситуацију да већина земаља – чланица НАТО-а делује без довољно убеђења да та организација треба да се подржи. Према пропису, свако од њих треба да троши два одсто буџета за војску, а реалност је таква да осим САД, можда и Британије, максимално три државе унутар тог савеза испуњавању тај стандард. Сви остали троше испод један одсто буџета. Отуда питање - ако је стварност таква, да ли је војна способност тих других чланица заиста на очекиваном и потребном нивоу? Видимо одговор у Афганистану. Тамо је НАТО на ивици катастрофе и колапса због лоше сарадње, због тога што разне трупе из НАТО – држава у великој мери нису борбено способне и добро опремљене. Потпуно зависе од Американаца и немају политичку вољу која би им омогућила да учествују у том рату на релевантан начин. Када је реч о теми НАТО-а у контексту Бајденовог разговора са Додиком, то је био кључни моменат у њиховом односу. Када је дошао у БиХ, Бајдену је речено да је РС антизападна, да кочи реформе, да је једноставно проблем. Када му је Додик рекао - потписаћу сада, дајте и потписаћу, онда га је то потпуно вратило на дефанзиву и морао је да размисли шта се дешава. Да ли су га стварно лоше информисали и како да иде даље, како да проводи један од циљева које је имао, а то је да врши притисак, уколико је добио одговор - није то проблем? Како да настави са том темом у том тону? Није било могуће.

Бајден је у Београду истакао да различити ставови Србије и САД о статусу Косова нису препрека за унапређење сарадње двије земље. Могу ли односи међу државама да функционишу уз игнорисање тако крупног неслагана? □□

Могло се очекивати слање такве контрадикторне поруке. Ја сам у једној недавној колумни већ најавио да ће бити проблем са тим што ће да се шаље порука у којој се каже - територијални интегритет и суверенитет БиХ и Косова не смеју да се доведу у питање и морају да се заштите по сваку цену. Онда се каже Србији – али, ви сте изузетак, за вас не важи то што смо сада рекли, не важи међународно право и ваш устав, не важи светски поредак који је стотинама година гарантовао територијални интегритет и суверенитет. Бајден је то и рекао - за вас не важи зато што сте изузетак, ви морате да прихватите нову реалност. Онда је требало да видимо основу на којој можемо стварно да говоримо о томе, као што се сада говори у Београду, да су односи Србије и Америке рестартовани. Већ сам рекао да је кључна ствар коју је ова администрација покренула – рестартовање односа са Русијом. Претходне администрације су управо ту грешиле, у приступу Русији. Након што су признали да је то била грешка, онда је било лакше кренути испочетка. У садашњем односу америчке администрације са Србијом и Србима генерално, ми нисмо дошли до тог нивоа.

Гдје се онда налазимо?

Америчка администрација не говори - ми смо грешили. Они кажу - реалност је таква, знамо да ви још нећете да прихватите да смо ми у праву, али то није проблем, ми смо широкогрудни људи. Ми ћемо да причекамо, када буде боље време за вас, да ви прихватите оно што тражимо. И то је проблем. Зато смо на састанку Тадића и Бајдена имали «слона од три тоне» у соби са њима. Бајден се правио да не види тог слона, односно, да не види да Србија неће и не може да прихвати независност Косова. Тадић се такође правио да не види тог слона, што се огледало у томе да Америка неће да промени став о Косову и да не може да испуни две жеље српске власти у овом моменту - улазак у ЕУ и одбрану територијалног интегритета и суверенитета на Косову. Али су се договорили, бар за сада, да се не говори о томе и да се праве да не виде тог слона. Ја лично мислим да је само питање времена када ће тај слон да прави хаос. Једна мала варница може да направи велики проблем у односу између две земље. Албанци на Косову форсирају међународну заједницу преко Еулекса да уведе институције нове државе на цијелу територију Косова, поготово на север, и да наметну Србима те институције. Или, ако је то немогуће, онда су спремни да преко насиља или пријетњи насиљем изазову неку већу интервенцију међународне заједнице, са надом да ће поново доћи до тога да Албанци морају да буду задовољни, јер, ако су они незадовољни, могу

да се побуне, а то може да угрози представнике међународне заједнице. Срби нису спремни да то раде, због чега се у међународној заједници пласира својеврсна шовинистичко-расистичка теза, кроз поруку Србима да су цивилизованији од Албанаца. Мислим да је то основни проблем.

Шта је циљ таквог «ласкања»?

Ми видимо да је то лицемерје у политици ЕУ и САД, где се Србији малтене говори - ви сте цивилизованији и одговорнији, зрелији сте као народ и можете да прихватите да изгубите део ваше територије, макар то била и нека ваша светиња, али Албанци још нису дошли до тога. Ако само погледате политику око беле шенгенске листе и препуцавања између Србије и ЕУ, мислим да је апсурдна блокада стављања Србије на ту листу - због тога што даје пасоше Албанцима. Шта то значи? Да су за ЕУ проблем Албанци. Значи, они говоре Србији – то не може, зато што ми нећемо да прихватимо те људе. Они су проблем када дођу у наше државе, а ако им ви омогућујете да лакше дођу у наше земље, онда вам нећемо дати оно што желите.

Крај оспоравања ентитета

Сматрам да још увек нисмо ушли у нову фазу односа Америке према овом простору, али смо на добром путу да се ту нађемо. Посета Бајдена отвара ту могућност, не због изјава у вези са Косовом и Србијом, него због овог што је рекао у БиХ. Његово излагање видим као кључни, ако не и историјски моменат, где имамо крај приче око ентитета. Више не може да се тврди да су ентитети кочница за улазак БиХ у Европску унију, напредак земље и уставне реформе. Човек који је био један од највећих критичара РС, који је највише доводио у питање њен опстанак, сада је дао до знања да ентитети нису проблем. Друга важна ствар је политика ЕУ коју су изградили Хавијер Солана и Оли Рен преко Мирослава Лајчака, а односи се на иницијативу да локални политичари почну да преузимају одговорност за будућност БиХ преко прудског процеса, што је добило велику подршку посетом г. Бајдена. У БиХ имамо реалност да постоје жеље сва три народа на овом простору. Нема стабилности ако једна страна мисли да ће да добије све што хоће, зато што ће доћи Америка и то наметнути за њих. Надам се да је ова посета крај те приче и да ћемо врло брзо видети следећи корак, а то је затварање Канцеларије високог представника. Иако је било говора да се то неће десити ускоро, мислим да је, ако се мењају супстантивна политика и ставови САД, само питање времена када ће ОХР да буде затворен.

Вашингтон је одустао од радикалних мера у БиХ

Пише: Обрад Кесић
четвртак, 28 мај 2009 23:19

(Разговор водио Саша Бижић)